

Jaume I (373) així com en JoMartorell. Com tots els mots en N^r es conserva el nexa en la forma primitiva, en el català pirinenc, en *dibén̄tes*, particularment a l'Alt Pallars, i no sé si ho fa el fet de no haver-hi el grup de tres consonants, que al capdamunt de les 5 valls tenim el vocalisme amb *e* tancada a Tavascan i a Àneu, *dibén̄tes*, però *dibén̄tes* ja, a Tor i a Farrera (1932-4).¹⁸

Dissabte. No és gens improbable sinó àdhuc versemblant que vagi existir en català primitiu un prolongament simple del ll. SABBĀTUM, puix que aquest apareix no combinat, no sols en l'it. *sábato*, cast. i gall-port. *sábado*, sinó també en l'oc. ant. *sapte*, *sabde*, *sande*, m., i *sapta* f., i puix que *sapte* es conserva a Benasc (*di Sapte* en el doc. català d'Acre supra); el 15 mot llatí i grec és un manlleu de l'hebreu, però es troba (si bé referit a coses i festes jueves i palestines) en Ciceró, Ovidi i Horaci (en part en plural neutre SABBĀTA); per a les formes franceses veg. l'article del FEW o la seva anticipació publicada per Wartburg en 20 *Studies J. Orr.*, 1953, 296-304. El que trobem, però, en els nostres vells autors és ja *dissapte* en Jaume I, Eiximenis i JoMartorell (cf. supra). Avui *disápte*, *-apta*, *-atta*, en tot el domini lingüístic, fins a Cardós i V. Ferrera, llevat del del ross., on d'acord amb un fet fonètic general d'aquest dialecte hi ha *disáddā* 25 (*Montlluís*, BDLC iv, 288; Fouché, *Phon. Rouss.*). Està bastant estesa l'ampliació semàntica a 'vigília, revetlla' (de qualsevol festa), p. ex. a Eivissa (*es disáptā dā saḡ guān*, 1963).

Diumenge. Del ll. DIEM DOMĪNICUM 'dia dominical, dia del Senyor' resultà segurament, passant per *di-domenyo* > *diámén̄gē* i la forma predominant *diu-mén̄gē*, amb l'acostumada vocalització de la *d* intervocàlica quan esdevé final de síl·laba (*viure*, *caurà*, *viular*, *viuva*=*viuda*, etc.). La forma moderna la trobem ja en mss. de Desclot, i en passatges d'Eiximenis i del Cerimoniós (*Cròn.*, *Ordin. Pal.*); després apareix generalment: JRoig («dijous, *diumenge* / e dimarts, *mén̄ge* / carn sense greix», *Spill*, 15797), JoMartorell («lo *diumenge*, qui és dia de benedicció, fossen fetes dances tot aquell dia», Ag. i, 128), fins en docs. ross. de 1440 i 1488 (*InvLC*), el *Vocab. Cat-Alemaný* de 1502 (§§ 223, 1773), OPou (*ThPu.*, 338), etc.

En temps arcaics podem documentar més altres 45 var.: *dicmenge* freqüent en Llull (p. ex. *Blanq.*, NCl. i, 210.22), en Jaume I (*Cròn.* Ag., 97, 392, 475.12) i en les *VidesR* (f° 1r1 i passim); l'*InvLC* en cita exs. ross. (en part grafitats *dicm-*) en 8 docs. ross. des de 1311 a 1409, i el *DBal.* en dos bans barcelonins de c. 1375 i c. 1400; i encara apareix (com a lliçó de dos dels tres mss.) en un text valencià de 1460 (Gual i Cam., *CongrHCA* iv, 484) i repetidament en els *Sermons* de StVicentF (I, 117.17, 81.8); afegim-hi encara, localitzats amb més precisió, els privilegis de Catí 55 de 1345 (*BSCC* xv, 88), els establiments de la ciutat de Balaguer, de 1354 (*RFE* iv, 49h.1), i els privilegis de la Vall d'Àneu de 1408 (probablement llegir *dicmenge* en lloc de *ditm.*, *RFE* iv, 46). D'això deu ser mera reducció consonàntica la forma *dimenge*, que 60

és la més freqüent i durable en ross. (l'*InvLC* en dóna 12 proves medievals), des de 1289, veg. aquesta en la cita supra relativa a *dijous*, i encara «al *dimén̄ga* de Carnestoltes», 1309 (*RLR* viii, 67), i després 1419 (*RLR* xxxii, 341), 1597 (*RLR* lvii, 477), incloent-hi una carta escrita per un barceloní des de Perpinyà, l'any 1462 (*RLR* lxxv, 87), així com diversos casos en les *VidesR* (1r1, 28v1) i alguns en Jaume I (Ag., 118.373). Altrament, almenys al principi, havia tingut difusió més ampla, puix que veiem aquesta forma en un doc. de la Conca de Tremp de 1242 (PPujol, *Docs. Vg.*, 8.21, 8.23), i en un de Solsona de 1295 (bis, Bcec, 1909, 73).

En conclusió, dins aquesta vasta massa de dades no n'hi ha cap d'antiga que presenti una forma en *dom-* o *dum-*.¹⁹ Sens dubte *dumenge* és la forma general en valencià (Renat, «El Camí», 14-iv-34) i ja Carles Ros donava «*domenge* o *dumenge*» com la forma valenciana en els seus *Adages* de 1736; amb *o* en parlars valencians només en consta a Teulada (1935). Així s'estén més al Nord: *domenge* en el Matarranya (Bellmunt de Mesquí, 1955), jo mateix ho he sentit cap a Tortosa i en general per les terres de l'Ebre, *dum-/dom-* és potser una forma tan estesa com *dium-* per l'Urgell i el Segre, en tot cas predomina per Llitera i Ribagorça (*dumén̄gē* fins a Llasquarri 1957) i *dumén̄gē* a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera; també *dumén̄gē* a l'Alguer (*AORBB* vii, 103).

Podríem creure que aquestes variants corresponguin a una base DOMINICUS sense DI-? Crec que no podem vacillar a veure-hi una reducció fonètica secundària de la forma standard *dium-*, per diverses raons: 1.ª L'absència total de tals formes en tot l'àmbit dels dialectes oriental, rossellonès i balear i en una gran part de l'occidental (puc afirmar rotundament que és fals que *dumén̄gē* s'hagi dit mai a Barcelona ni a Canet de Rosselló, punts isolats en què algun mal informador ha dit a *AlcM* que s'usaria en aqueixos dialectes). 2.ª L'absència total en la documentació fins a 1736. 3.ª El resultat possible de DOMINICUS hauria estat pertot *domenge* i no pas *dum-*, i el cas és que és *dumenge* la forma general valenciana (fins a Teulada em diu J. G. M. que va sentir *dum-* junt amb *dom-*), i que *dum-* predomina força sobre *dom-* en les localitats occidentals que no diuen *dium-*. No dubtem doncs a afirmar que és una reducció.²⁰

DERIV.: *Diumengejar*. *Diumengí*. *Diumenjada*. *Diumenger*.

Endiumenjar [1858, *DAmen.*; 1868, *SLitCosta*; 1888, Lab.]. AMAlcover l'havia preconitzat com a preferible a *ABILLAR* (veg. aquest; BDLC xiv, 1925, 150); *endiumenjat* m. 'feinada, conjunt de coses difícils de fer' (1888, Alcover, *Cont.*; BDLC xiii, 26).

¹ Per a l'it. *di*, i per al seu gènere masculí però femení dialectalment, veg. Rohlfs, *It. Gramm.* ii, 89. — ² En tinc nota de Beget, de St. Boi de Lluçanès, de Taradell (1925-1928) però després ho vaig sentir a molts altres llocs, sobretot a Osona i Ripollès, també a l'Alt Vallès, Alt Gironès, etc. Ho diuen només els pagesos, no a ciutat, per tant fóra